

A KÖZOKTATÁSI M. KIR. MINISTERNEK A KÖZOKTATÁS ÁLLAPOTÁRÓL AZ ORSZÁGGYÜLÉS ELÉ TERJESZTETT 7-ik JELENTÉSE.

(Folytatás.)

II. Középtanodák. A középtanodákról, vagyis gymnasiumok s reáliskolákról több van ezen jelentésben, mint a megelőzőtt hasonló jelentésekben. Az állami és a tanulmányi alapból fentartott vagy segélyezett kath. jellegű tanintézeteknek el van mondva történetük, mikor és miként állították fel? Ez némi beccsel bír. A többi felekezeti középtanodák történetét is igéri a minister a következő jelentésben. Az valóban óhajtható is, hogy legyen már egyszer hazánk összes középtanodáinak története hivatalosan a nagy közönség elé adva. Némi tanulságot lehet abból meríteni.

Egyéb adatok azonban meglehetősen rendszer nélkül vannak előadva. Nincsenek elég ügyesen összeállítva, csak egymás után rakva, ugy látszik, aként, a mint azokat az igazgatók beküldték. Ezért az egésznek átnézése nehéz s nem is gyakorol különös benyomást az olvasóra.

A jelentés statistikai adatai a következők:

A) Gymnasiumok. Volt az országban állami és a tanulmányi (részben vallási) alapból vagy a kath. egyház által fentartott gymnasium az 1877/8 tanévben összesen 88, ebből VIII. oszt. gymnasium 44, algymnasium IV.—VI. osztálylyal 44. Tanárok száma, a vallástanárokat is bele számítva, 1090. — Tanulók száma 19,329. — Növekedés az előbbi évhez képest 1181.

A felekezeti gymnasiumok: ág. hitv. főgymn. 14, algymn. 12. tanár ezekben 310; tanuló 5336. Ref. főgymn. volt 15, algymn. 14, tanár 364, tanuló 5896. — Unitárius, főgymn. 1, algymn. 2, tanár 37, tanuló 441. — Görög ke! főgymn. volt 2, a brassói és újvidéki, algymn. 1, a brádi. Tanár volt 32. tanuló 598. — A fennebbiek szerint az összes gymnasiumokban a tanárok száma volt 1503, tanulók száma 31,600. Az összes tanulók számának kétharmadánál több magyar.

A gymnasiumokra fordított költségek csak részben vannak előadva, az összes költségeket tehát nem tudhatjuk. Azonban már az állami s alapokból fentartott gymnasiumok közt felette nagy a különbség, némelyik 40,000 frttal, másik 6—8 ezerrel tartatik fenn; némelyik milliós palotában van (mint a budai), másik zűk helyiségben szorong. Systhemát e tekintetben sem találunk. Tanár is egyik tanintézetnél 20, másikonál 8--10. A felszerelés hasonlóképen egyik gymnasiumban pazar, a másikon alig vannak meg a legszükségesebbek. Ezen tanintézetek szellemi oldaláról hátrább teszünk pár megjegyzést.

B) Reáliskolák. A reáliskolák száma az egész országban 26 volt, ebből fő 19, alreálisk. 7, — állami 18, községi 7, hitközségi 1 (a vágújhelyi izr. felekezet tartja fenn). — Tanárok száma ezen tanintézetekben 383, tanulók száma 6647, felénél több magyar (azután német van legtöbb). Apadás mutatkozik az előbbi tanévhez képest 330.

A miniszternek két rendelete is közölve van, ezekben elmondja, hogy több oldalról vett tapasztalat után arról győződött meg, hogy a gymnasiumokban a növendékek tantárgyakkal túl vannak terhelve; ezért a tanítás eredménye nem mindenben kielégítő; ez arra indította a ministert, hogy több szakember meghallgatása után egy bizottságot bizzon meg a bajok orvoslása iránti javaslat kidolgozásával; a javaslatot azután az orsz. közoktatási tanács tárgyalta és egy mindenre kiterjedő munkát adott be, mely a gymnasiumokba fokozatosan fog behozatni. Addig a következő reformokat rendelte el: a) az I. osztályból a német nyelv kihagyatik, a 4 órai rajzból egy óra elmarad, s a magyarnyelv tanítására 3 óra helyett hetenként 6 fordítottatik. b) A VII. osztályból kimarad a philosophiai propaedeutica. A németnyelv tanítására egy órával több fordítottatik (a mi elmaradhatott volna). S a mennyiségtanra 1 órával megint több.

A VIII. osztályban az elemző mértan elmarad, a helyett a mennyiségtan többi bevégzett tantárgyának begyakorlása van.

A fennebbi változtatások, véleményünk szerint, helyesek. Azonban nem fojthatjuk el azt a benyomást, hogy mindez kapkodás.

Mi azt hisszük, elég sajnós, hogy a középtanodai téren sok hiba történt. Az alkotmányos aéra óta folytonos változtatás, nem tudni, mi úton és minő indokokból. Törvény nem volt, négyszer próbáltak csinálni törvényt, maig sincs, s most azt mondják, hogy nem is lehet középtanodai törvényt hozni; mert még nem érett meg a dolog és calamitás lenne még meg nem érett viszonyok közt törvényt hozni.

Ez a legsajnosabb. Hiszen 12 év alatt lehetett volna ezt a nagy fontosságú dolgot tisztázni. Ha ott volnánk még, a hol 12 év előtt, az elég keserves volna, mert a világ haladni szokott; de — fájdalom — rosszabbul vagyunk, mint 12 év előtt. Azóta módosítottak, változtattak, rendeltek sok mindent. Most a miniszter nyilatkozatából kivil, hogy sok dolog rosszul történt. Baj van. Változtatni kell a dolgon.

Édes Istenem! mit csinált a nagyméltóságú közokt. ministerium 12 éven keresztül? Miért engedte a középtanodák ügyét oda jutni, hogy most el kelljen ismernie, hogy rosszabbul áll ez a nagy fontosságú ügy, mint a Thun rendszer alatt, az „Entwurf“ korában.

Bizony rosszabbul áll. Akkor legalább volt rendszer, sok tekintetben nem is rossz rendszer. Most nincs semmi rendszer. Bele szól X. Y. azután Q. ur, javasol okos és sületlen dolgokat. A ministerium elfogadja azt is, ezt is; aztán később észreveszi, hogy nem jó ez sem, az sem, együtt véve éppen nem jó.

Nem kellene a m. ministeriumnak afféle egyoldalú specialis szaktudósok után elindulni, a kik (uti figura docet) hinárba viszik az ők szaktudományukkal, hanem kellett volna évek előtt a pesti corifeusok mellett vidékről is elismert, tapasztalt és praktikus észjárású tanfériákat (nem száraz szakembereket) összehíni, velök tanácskozni, és most nem állana ott a középtanodai oktatás ügye, ahol állott 12 vagy 20 év előtt.

Egyszer „realiskola“ volt a jelszó. Most olvassuk, hogy biz a nem sokat ér. Felvitték a realiskolák osztályainak számát VI-ról VIII-ra, behozták az érettségi vizsgát, mint a gymnasiumokban; azután kívánták, hogy a realiskolákban a latinnyelvet is tanítsák. Azután kisült, hogy a gymnasiumok s realiskolák között e szerint lényeges különbség nincs, csak az, hogy a gymnasiumokból kikerült ifjak mégis többet érnek még e tekintetben is (a mű-egyetemen); ekkor enquete következett és kisüttetett, hogy a realiskoláknak így módon nincs értelmök.

Mi lesz ez után? nem lehet tudni. Hanem az előzmények szép reményekre nem jogosítanak.

A közokt. minister most sejteni kezdi a bajt. Vajha szerencsés úton indulna a bajok orvoslására! Ha későn is, áldás lenne az a nagyérdékü közügyre.

Sok mondani valónk lenne még a középtanodákra nézve tett s szándékban levő intézkedésekre. E tekintetben azonban fentartjuk nézeteink tüzetes előadását egy más alkalomra.

III. F e l s ő b b t a n i n t é z e t e k.

A) H i t t a n i n t é z e t e k. a) Először is az új izraelita rabbi seminariumról értesít a minister. Ezen intézetnek az irt tanévben 24 növendéke volt.

Ezen intézet Budapesten díszes új épületben állítottatott fel két év előtt; az épület s felszerelés került 238,240 fr'ba az orsz. izr. alapból. Ezen kívül a tanárok fizetései. Ha e seminariumban eddig elért eredmény nem látszik is arányban lenni a ráfordított nagy áldozattal, missioja kétségen kívül fontos; mert az itt magyar hazafias szempontból képezett rabbiknak kell kiszorítani lassanként a Galiczia felől jövő bigott, tudatlan orthod. zsidó papokat.

Róm. kath. papnövelde volt 20, többnyire négy éves tanfolyammal, tanárok száma azokban 103, tanulóké 622. Csekély apa-pás mutatkozik az előbbi évhez képest.

Gör. kath. papnövelde volt 3, tanár 21, tanuló 218. Növekedés 14.

Ág. hitv. papnövelde volt 7, három - négy éves tanfolyammal. Tanár ezekben 72, tanuló 182, növekedés 34.

Helv. hitv. seminarium 5, mind négy éves tanf., tanár 38, tanuló 349, legtöbb Debreczenben (117) és Sárospatakon (102). Növekedés az előbbi tanévhez képest 43.

Unitárius papnövelde egy volt Kolozsvárt 3 évfolyamu, műkö-

dött benne 6 tanár, növendéke 18 volt, sem apadás, sem növekvés nem látszik.

Gör. keleti seminarium 4 volt, ebből 3 román, 1 szerb. Mindenik 3 évfolyamu. Tanár a 3 román seminariumban 18, tanuló 201. A karloviczi szerb seminariumról nincsenek adatok.

Jogakadémia k államiak s a tanulmányi alapból fentartottak száma az 1877/8 tanévben 7 volt; mindenik 4 évfolyamu. Ezekben tanárok száma 79, tanulóké 727, kevés kivétellel (78) mind magyar.

Ref jogakademia volt 5. mind négy évi tanfolyamú, tanár 47, tanuló 316 (9 kivételével magyar).

Ág. hitv. jogakademia egy sem volt, mert az eperjesi az említett tanévben szünetelt.

Középtanodai tanárképző kettő volt, egyik a budapesti, másik a kolozsvári kir. egyetemnél. Az előbbinél 24 tanár és kísérő működött, a kapcsolatos gyakorlóiskolában 8, — a tanuló száma 78 volt, ezek közül azonban kimaradt vagy ki kellett maradni 40-nek. — 10 tanárjelölt kapott ösztöndíjat.

A tanulók létszáma a kolozsváriiban 34 volt, 16 ösztöndijas. Tanároké ?.

Egyetemek. A budapesti kir. egyetem helyiségeinek czél-szerű, sőt kényelmes bővítésére 665,000 frt fordított. A részletekbe hosszadalmasság kikerülése miatt nem ereszkedünk. Ezen egyetem viszonyait egyszer részletesen szándékozunk kifejteni. Most csak annyit jegyzünk meg, hogy az 1877/8 tanévben itt 150 tanár, 8 tanító, 22 tanársegéd működött, hallgatók száma pedig volt 2952 és 165 szülészno a bába tanfolyamon. (Néhány kivételével mind magyar). Ezen egyetemnél I. alapvizsgát tett 356 jelölt, ebből képesített 257. — II-dik alapvizsgát tett 334, képesített 214. — Államtudományi államvizsgát tett 260, sikerrel tette le 167. — Jogtudományi államvizsgálatot tett 61, képesített 48.

A kolozsvári egyetemnek elő van adva keletkezése története s öt éves életfolyama. Ebből látjuk, hogy szép reményekkel kezdődött, de azután nem sok történt fejlesztésére. Helyiségei gyengék, felszerelése alig a legszükségesebbekre szorítkozik. Tanárainak létszáma 63, ebből 39 nyilvános r. tanár. A könyvtár dotatioja 5 év alatt 20,660 frt volt. Ösztöndíjak 20 állami 300 frtos, Kolozsvár város 1600 frt évi ösztöndíja. mely mind a 4 facultásban 50—200 frtos díjakban adatik ki. Ezeken kívül még Szamosujvár város és magánosok által tett kisebb nagyobb alapítvány van 10.

A hallgatók számát bajos összeírni, ugy el van szórva az minden egyes tanár és tantárgy szerint.

Annyit általában mondhatunk, hogy ha a budapesti egyetemet pl. mágnásnak gondoljuk, akkor a kolozsvári még most egy oly polgári minőségű akár helyiségeit, akár tanárai s hallgatói számát, akár felszerelését, akár egyéb dotatioját s ösztöndíjait tekintjük. Hanem hát ezzel sem szemrehányást, sem a kolozsvári egyetem

iránt kicsinylést nem akarunk jelezni. Hiszen ennek öreg testvére, illetőleg nagybátyja irányában meg van az az előnye, hogy ifju, erőteljes, szabadabb észjárásu, s így a szép jövő még előtte van.

A jelentésben részletesen elő van adva, hogy melyik tanár mit adott elő? hány hallgatója volt? Miket dolgozott eddig? Ez utóbbi rovatból azt látjuk, hogy míg néhány kevésbé ismert tanár egész sor dolgozattal procedált, addig Brassai, Szabó Károly, Imre Sándor, Ladányi Gedeon régi ismert tudósaink alig dolgoztak valamit. Ha egy tájékozatlan ember olvasná ezt a jelentést, azt hinné, hogy ez utóbbiak az egyetemnek igen jelentéktelen tényezői. Épen ezért, azt hisszük, helyesebb lett volna ezt a magán irodalmi működést kihagyni a jelentésből. Egyetemen a tanárok minden irodalmi lépését a kormánynak szemmel kísérni és kihirdetni: talán nem is ildomos.

K i r. J ó z s e f m ű e g y e t e m. Ennek is előadatik alapítása; 1872 óta kezdődött új, magasabb fejlődése. Nem terjeszkedhetünk ki e hosszas történeti fejtegetésre itt, csak azt jegyezzük meg, hogy míg az előadott tantárgyak száma 1867-ben 51 volt, 1877-ben már 93-ra emelkedett, s az óraszám ezen intézetben míg 1867-ben 242 volt, most az 446. Hallgatók száma most 800, két annyi mint tíz év előtt. Ezen felső tanintézet most versenyez a külföldi hasonló intézetekkel. Csak az a nagy hiány jeleztetik, hogy nincs állandó, célszerű helyisége; drága bérházakban szorong.

E tanintézetnél is előadatik, hogy minden tanár mely tantárgyakat ad elő, hány órán, hány hallgatónak? Hányan, miféle szakvizsgát tettek? Minő felszereléssel van ellátva? Ezen jeles tanintézetünk aránylag sokat s örvendetesen halad.

A III ik részhez toldalékul van csatolva a kormány által kezelt s adományozandó, úgy a kormány által ellenőrzött számos ösztöndíjak kimutatása is. Ez magában külön egy igen érdekes, terjedelmes közlemény, mit a t. Szerk. urak kívánatára közelebbről szívesen fogunk közölni*). Sok szülőt és tanulót érdekelhet az, hogy mely tanintézeteinknél minő ösztöndíjak vannak? mik a feltételek azok elenyészésére? s kik nyerhetik el.

IV. E m b e r b a r á t i é s k ö z m i v e l ő d é s i i n t é z e t e k.

a) A s i k e t n é m á k v á c z i o r s z á g o s i n t é z e t é b e n a 6 é v i t a n f o l y a m k i v é t e l e s e n a j o b b t e h e t s é g ű n ö v e n d é k e k r e n é z v e 8 é v r e t e r j e s z t e t e t t k i. A m ó d o s í t o t t ú j t a n t e r v k ö z l ö t t e t i k. N ö v e n d é k e v o l t 187⁷/₈ t a n é v b e n 101. e g y h a r m a d a l e á n y. E z é v a l a t t a z i n t é z e t s z á m á r a t e t t a d o m á n y o k é s h a g y o m á n y o k 4 49 f r t o t t e t t e k.

b) A v a k o k o r s z. i n t é z e t e B u d a p e s t e n. V o l t 81 n ö v e n d é k e (28 l e á n y). A l a p í t v á n y i h e l y e n i n g y e n e l l á t á s b a n r é s z e s ű l t 77 n ö v. A j e l z e t t é v b e n a d o m á n y é s h a g y o m á n y o k u t j á n v a g y o n a 4065 f r t t a l n ö v e k e d e t t. M i n d a k é t f e n n e b b i i n t é z e t j ó á l l a p o t b a n v a n.

c) A b a l a t o n f ű r e d i s z e r e t e t h á z b a n, m e l y a z á l l a m á l t a l f o l y v á s t s e g é l y e z t e t i k, 3 c s a l á d b a n n e v e l t e t e t t é s o k t a t t a t o t t 60

*) Örömmel vesszük. — Szerk.

növendék. Az ezzel kapcsolatos vinczellér-iskolában tanult az 1877/8 tanévben 8 belkő és 18 bejáró növ. Az innen klépett növendékek (a vinczellér-tanulókat kivéve) hajlamak szerint majd mind mesterségre adattak, s az igazgatóság folytonos felügyelete alatt állanak ezután is. Az intézet bevétele az irt tanévben a 18,000 frtot meghaladta, kiadása csaknem 3000 frttal kevesebb volt. Egy jótékony intézet ez, mely évenként néhány árva gyermeket megment a hasznos polgári életnek.

d) Az országos szini-tanodában az 1877/8 tanévben a létszám volt a drámai szakban 28 (8 férfi, 20 leány), az operában 21 (3 férfi, 18 leány), összesen 49.

e) Az országos zeneakademiában, mely Liszt Ferenc vezérlete alatt 1876-ban alapított, az 1877/8 évben 62 (31 nő, 31 férfi) növendéke volt belföldi. Magától Lisztől 7 nő, 4 fi belföldi, és 4 nő, 2 fi külföldi nyert oktatást a legfelsőbb zongoraosztályban. Ezen tanévben 5 végzett növendék lépett ki az intézetből. Az egész tanévben összesen 2040 óra adatott a különböző osztályoknak.

f) Az orsz. mintarajztanoda és tanárképezde új, diszes helyiséget nyervén, sikeres működése ez által is emelkedett. Az irt tanévben járt ez intézetbe: rajztanárjelölt 54, művész-növendék 23, műkedvelő 15, ipáros 24, összesen 116, a nyári félévben kevesebb 40 nel. A növendékek közül ösztöndíjat 22 kapott. A rajztanári képesítő vizsgálat szabályzata is ez évben állapított meg. Rajztanári vizsgálatot tett 16 jelölt, kik rajztanári oklevelet kaptak részint középtanodai, részint pedig polg. iskolai működésre.

g) A magyar nemzeti múzeum minden irányban gyarapodást mutat. legkivált a könyvtár. A rendezés minden irányban folyamatban van, részint bevégeztetett. Ezen kitünő s gyűjteményeiben gazdag nemzeti intézetünk a Pulszky Ferenc igazgatása alatt nagyon sokat emelkedett, ugyszólván európai hírnévre jutott. Te-kintélyes épülete is kijavított, mire az országgyűlés 60,000 frtot szavazott meg.

h) A műemlékek ügyében működő orsz. bizottság folytat-ta kutató, gondozó, reformáló működését. Igen számos műemlék felvételő rajzai küdettek be a bizottság levéltára számára. Ezeknek ismertetése érdekében az a nagy fontosságú mozzanat történt, hogy „Magyarországi műemlékek“ czim alatt a kiválóbb műemlékek raj-zainak kiadása Steindl Imre műegyetemi tanár vezetése alatt meg-kezdett, egy szép nagy kötet már megjelent. Megérdemli a külön ismertetést. Foly a budai Mátyás-templom, a visegrádi Salamon to-rony, a lebényi templom, kassai dom, bártfai templom stylszerű re-staurálása.

A budavári Mátyástemplom restaurálásának költségére már 174,909 frt. engedélyeztetett. Hogy ez nem lesz elég, előre lát-ható. Ezek a vallásalapból s püspöki intercalare jövedelmekből fe-deztetnek.

i) A képzőművészetek ügye is jelentékeny fejlődésnek örvend, mióta saját szép palotájában rendezte kiállításait. Ezzel kapcsolatban az üvegfestészet intézetének felállítása által a művészetnek ezen új ága nyert praktikus fejlődést; most már nem kell az utolsó festett üvegtáblát is külföldről hozatni. Ez az intézet is a vallásalapból Ó felsége engedélyével állítottatott fel.

A műipar-múzeum szintén a képzőművészeti palotában hozatott létre, Dr. Pulszky Károly neveztetett ki örének. Szándékoznak itt magyarózó előadásokat is tartani koronként a különböző műipari jelentékenyebb tárgyakról.

A ministeri jelentésnek ez utóbbi (IV-dik) része általában tanulságos és jó benyomást tesz az olvasóra.

A szerkesztőség engedelmével visszatérek még később a jelentés egyik másik pontjára. *)

y.

LEVELEZÉS.

A vasárnapi iskolák.

London, 1879 márt. 10.

Tekintetes Szerkesztő úr!

Tán körülményeink követeléseihöz leghivebb leszek, ha, mellözve számos felmerülő tárgyat, nézeteimet, az itt szerzett tapasztalatok alapján, a „Vasárnapi iskolákról“ s azoknak a mi bitközségeinkben való alkalmazhatóságáról leirom.

Az angol vasárnapi iskolázás sikeres haladása, azok a meglepő jelenetek, a melyeknek számtalanszor tanuja voltam, s a melyeknek ön oly hű képét adta volt e lap hasábjain (X köt. 132—134); az az önfeláldozó buzgóság, a melylyel az önkéntes tanítók 6, 8 vagy 10 tagból álló kicsiny osztályaikat oktatgatják, — kimondhatatlan lelkesültséggel és bizalommal töltöttek el mindannyiszor. Mindenik látogatásom egy ünnepi jelenet képét véste emlékembe elfeledhetlenül Képzelteti sajnálkozásomat és fájdalमत, midőn eszembe jutott, hogy a mi ifjuságunknak nincsen alkalmá ilyen üdvös szellemi élvezethez. A „Vasárnapi iskola“ nem létele egyike a mi ekklesiáink sok hiányainak — Ezt ugyan nem szükséges nekem e helyen indokolnom, mithogy a Ker. Magvetőben már is több oldalról volt tárgyalva a tek. szerkesztő ur és a tisz. Ürmösi Kálmán ur levelében (XI. köt. 69—72) és tek. Jakab Elek ur „Londonban mulatásom emlékei“ című kitünő cikkében. Én már többször hallottam az eszme iránti nagy érdeklődésről, s azt hiszem, hogy csakis a kezdet nehézségeivel való küzdelemnek tulajdonítható a jelenlegi hallgatás.

A „Vasárnapi iskolák“-nak ekklesiáinkban való meghonosítása, egyike az ugynevezett égető kérdéseknek, vagy ha még annyira nem fejlődött, mindenkinek, a ki a kereszténységben bizalmat helyez, azzá kellene tenni. Én azonban azt hiszem, hogy a megoldás akkor is nehezen fog bekövetkezni, mert arra az utak és eszközök nincsenek még felfedezve.

*) Kérjük szívesen.